

1. UVOD

Pravno lice je organizacija, tj. domaći ili strani subjekt koji je nosilac određenih prava i obaveza. Država određuje koja će organizacija imati svojstvo pravnog lica. Ta tvorevina mora ispunjavati određene uslove u pogledu unutrašnje organizacije, obavljanja određenih poslova, članstva, kao i da posjeduje sopstvena pravna pravila u vidu statuta, pravilnika ili osnivačkog ugovora. Fizičko lice je svaki živi čovjek, a odgovorno lice fizičko lice kome su povjereni određeni poslovi u pravnom licu i lice koje je ovlašćeno da postupa u ime pravnog lica¹.

Stupanjem na snagu KZ BiH u bosanskohercegovački pravni sistem uvedena je krivična odgovornost pravnih lica. Uvođenjem krivične odgovornosti pravnih lica bosanskohercegovačko krivično pravo odstupa od svojih temeljnih načela, prema kojim su krivično odgovorna i kažnjive samo fizička lica. Time se u njegov *ratione personae* uključuju i pravna lica koje su do sada prema načelu *societas delinquere non potest* bile isključene iz našeg krivičnog pravnog sistema. Na teritoriji Evrope postoji pluralizam pravnih poredaka koji se dijele na tri nivoa - međunarodnu, supranacionalnu i nacionalnu. Međunarodni pravni poredak čine ugovori koje sklapaju pojedine države samostalno ili u okviru nekih međunarodnih organizacija, kao što su UN, OECD, Vijeće Evrope ili Evropska unija. Pravni poredak Evropske unije ima supranacionalni karakter. Evropske države imaju svoje autonomne pravne poretke i zakonodavni suverenitet. Na svim navedenim nivoima nastali su dokumenti u kojima se zahtijeva ili predlaže uspostavljanje krivične odgovornosti pravnih lica, odnosno odgovornosti pravnih lica za krivična djela. Implementiranje međunarodnih pravnih akata koji regulišu ovo pitanje, transformisali su uređenje kažnjivosti pravnih lica iz unutrašnjeg kriminalnopolitičkog pitanja pojedinih država u vanjsko kriminalnopolitičko pitanje ispunjenja međunarodnopravnih obaveza. U okviru Vijeća Evrope do danas je doneseno nekoliko preporuka u kojima se predlaže odgovornost pravnih lica za kažnjive radnje, te njeno uvođenje u krivičnopravne poretke evropskih država. Najznačajnija je Preporuka 12(88)18 od 20.10.1988. godine pod nazivom «Odgovornost preduzeća za krivična djela», koja preporučuje uvođenje odgovornosti preduzeća za krivična djela počinjena u okviru njihove djelatnosti i izvan postojećih oblika građanskopravne odgovornosti. Ovoj preporuci

¹ <http://www.besplatnapravnapomoc.rs/tekstovi/krivicno-pravo/krivicna-odgovornost-pravnih-lica-2/>

prethodile su Preporuka 12(77)28 o sudjelovanju krivičnog prava u zaštiti okoline i Preporuka 12(82)15 o ulozi krivičnog prava u zaštiti potrošača.

U okviru Vijeća Evrope do sada su donesene tri krivičnopravne konvencije koje predviđaju odgovornost pravnih lica za krivična djela u okviru svog područja djelovanja. To su: Konvencija o zaštiti okoline kroz krivično pravo iz 1998. godine, Krivičnopravna konvencija o korupciji iz 1999. godine, Konvencija o kibernetičkom kriminalu iz 2001. godine. Predmetne konvencije obavezuju države članice konvencija da stvore pretpostavke za odgovornost pravnih lica za krivična djela koja predviđaju, a koja su počinila odgovorna lica u njihovo ime i za njihov račun. Pravo Evropske unije je *spiritus movens* uvođenja krivične odgovornosti pravnih lica u pravni sistem, ne samo u države članice, već i u države kandidatkinje kao što je BiH. Da li će se raditi o supsidijarnom ili kumulativnom modelu krivične odgovornosti fizičkog ili pravnog lica, opredijelit će prvenstveno kriterij da li za počinjeno krivično djelo odgovara samo fizičko ili pravno lice ili za jedno krivično djelo mogu odgovarati i fizička i pravna lica. U supsidijarnom modelu utvrđena odgovornost jednog lica isključuje odgovornost drugog lica, dok u kumulativnom modelu odgovaraju oba lica za isto krivično djelo.

Skladno međunarodnim obavezama, države u pravilu propisuju kumulativnu odgovornost fizičkog i pravnog lica za krivično djelo. Kumulativna odgovornost fizičkog i pravnog lica za počinjeno krivično djelo nije zajednička niti se smatra saizvršilaštvom, odnosno pomaganjem ili podstrekavanjem. Više je riječ o nekoj vrsti paralelnog izvršiteljstva jer odgovorna lica ima svoje individualne obaveze koje se razlikuju od dužnosti pravnog lica. Krivični postupak u BiH je antropomorfan, konstruiran je za krivičnoprocesne subjekte koja su fizička lica: i to u prvom redu osumnjičenih, odnosno optuženih, kako u pogledu zaštite njihovih temeljnih ljudskih prava i sloboda, tako i njihovih ograničenja primjenom prisilnih procesnih mjera. Pravna lica kao osumnjičeni ili optuženi, razlikuju se od čovjeka. Ona nemaju temeljna ljudska prava zajamčena fizičkoj osobi, niti psihičke sposobnosti pamćenja, zapažanja i davanja iskaza. Stoga je nužno, a u cilju krivičnog procesuiranja pravnih lica, postojeći individualni krivični postupak prilagoditi pravnom licu kao osumnjičenom, odnosno optuženom. Procesne uloge trebaju biti određene, posebno pitanje ko je predstavnik pravnog lica, prava odbrane osumnjičenog, odnosno optuženog pravnog lica, ko može biti svjedok, naročito s obzirom na rizik krivičnog gonjenja svjedoka ili predstavnika pravne osobe.